

Світлана МАРТИНЕНКО,
 доктор педагогічних наук, професор,
 завідувач кафедри початкової освіти
 та методик гуманітарних дисциплін
 Київського університету імені Бориса Грінченка

Як розвивати в дитини бажання читати?

(Поради батькам)

Книга – це також школа, треба навчити кожного вихованця мандрувати у світі книжок.
В.О. Сухомлинський

Ваша дитина вже вивчила весь алфавіт й, отже, навчилася читати? Дуже добре – не зупиняйтеся на досягнутому, втримайте зацікавленість малюка. Але продовжувати прищеплювати дитині любов до читання треба досить обережно – з урахуванням її фізичних і ментальних особливостей. Про те, як необхідно підтримувати в дитини любов до читання в цей час і не втратити бажання надалі, зупинимось детальніше в нашій статті.

Перш за все, від вас – *жодних нарікань*. Розповідати п'яти–шестирічній дитині про важливість читання – марне заняття. Накази, нарікання, навіть прохання не допоможуть. Прочитає дитина під натиском одну–дві книжки, а потім? Аби вона мала прагнення читати, батькам необхідно виявляти не лише неабияке терпіння, а й фантазію.

Як навчати читати? Любов до читання зароджується ще в дошкільному віці, тому важливо, на нашу думку, щоб від народження ваша дитина перебувала в оточенні книжок. Бажано читати їй перед сном, вигадувати різноманітні історії, легенди, казки, де головний персонаж – книжка. Також грайтеся з книжками – будуйте будиночки, складайте з них різноманітні фігурки. Нагадаємо ще про один досить важливий аспект: якщо ваш син або донька постійно бачать батьків із планшетом або мобільним телефоном, а не з книжкою або журналом, у квартирі чи будинку немає полиць і шаф із книжками, в дитини не розвиватиметься інтерес до читання.

Відтак рекомендуємо **поради**, які стануть вам у пригоді.

1. Спочатку сідайте читати разом із дитиною. Ви можете стати активним учасником цього процесу або спостерігачем. Запропонуйте малюкові читати почергово – повністю все оповідання, абзаци або окремі речення. І обов'язково вголос. Дітям важливо бачити й відчувати зацікавленість дорослих. Це стосується також і складання конструктора, малювання, прибирання тощо.

2. Виправляти помилки необхідно, проте обережно. Дочекайтеся, поки дитина прочитає повністю все речення, а затім зверніть увагу на слово, прочитане неправильно. "Деє тут було таке слово... Ось воно. Спробуємо про-

читати його ще раз!" Потім ви прочитаєте це слово правильно, дитина за вами його повторить, і ви дочитаєте речення повністю. Якщо, наприклад, малюк неправильно поставити у слові наголос, маєте прекрасну нагоду перевести все на сміх. Наприклад: "Ой, а що це за слово таке "вуліця"? Я не чула такого!" Дитина, зазвичай, одразу скаже "в'уліця". Посмійтеся разом над "вулицею" і продовжіть читати далі. Такий прийом бажано застосовувати епізодично, бо дитина почне спеціально читати слова неправильно, щоб розсмішити маму або тата.

3. Обов'язково обговорюйте прочитане, ставте запитання за змістом, розмірковуюте: "Чи пам'ятаєш ти, в якому вбранні була принцеса, коли...?", "Скільки було синів (доньок) у батька?" тощо. Якщо дитині важко відповісти, допоможіть їй і разом знайдіть відповідь у тексті.

4. Коли дитина починає читати самостійно, попросіть її переказати те, що вона прочитала. "Невже ти прочитав "Попелюшку" ("Аладіна")? Цікаво? Я хочу теж прочитати!".

5. У дітей неабиякий інтерес викликає все "доросле". У газеті чи журналі завжди знайдеться стаття, оголошення, кросворд, ребус, анонс події, які зацікавлять малюка (рубрика "Відадуємо всією сім'єю" тощо). Він відчує свою значущість, переконається, що завдяки читанню зможе робити те, що і його батьки.

6. Лише метод пряника (заохочення)! Дуже важливо підбадьорювати та хвалити дитину, захоплюватися нею, якщо вона має успіхи, й підтримувати в разі невдач.

Наступне – знайдіть для дитячих книжок, журналів окреме місце – полицку або шафу. Бажано, щоб вони стояли в легкодоступному місці. Ставлячи на полицку нову або шойно прочитану книжку, перерахуйте з дитиною, скільки цікавих книжок вона вже прочитала: "Десять! Уявляєш! Якщо так триватиме й далі, ми придбаємо ще одну полицку, аби всі книжки помістилися!"

Заохочення може бути й матеріальним. Поставте на полицку з книжками або в ящикок прозору банку або красиву коробку невелику за розміром, у яку за кожну прочитану книжку кластимете, наприклад, цукерку або кольоровий камінчик. Незвичайна скринька може стати дієвою мотивацією для читання книжки за книжкою, бо лише таким чином вона може бути повністю заповненою.

Пропонуємо для батьків першокласників **вісім правил**, які допоможуть навчити дітей читати, полюбити книжку.

1. Сідати за читання дитина має лише тоді, коли добре почуватися.

2. Не примушуйте дитину читати, а намагайтеся зацікавити її. Примусити, звичайно, можна, проте бажання у дитини від цього не з'явиться. Ніколи не кажіть: "Якщо прочитаєш книжку, я дам тобі...". Дитина може неправильно зрозуміти мету читання і подумає, що, читаючи, робить вам послугу за винагороду.

3. "Зона занурення в читання" має бути зручною та добре освітленою.

4. Під час читання малюка бажано не відволікати сторонніми звуками – телевізором, комп'ютером, мобільним телефоном, шумом пилососа, розмовами. Це заважає йому зосередитися, і вже за кілька хвилин книжка буде відкладена. На цьому зацікавленість читанням зникає.

5. Не розпочинайте читати, коли дитина голодна, або під час їжі.

6. Читання у першокласника щодня має тривати не більше півгодини – сорока п'яти хвилин (два-три інтервали в межах 15 хв).

7. Недоречно дорікати, порівнювати й наводити приклади однолітків, які багато читають. Зазвичай це породжує небажання читати, і дитина, щоб довести свою самостійність, не вважатиме наведені вами приклади за взірці.

8. Більше й самі читайте. Лише особистий приклад переконує, що це заняття цікаве й потрібне.

Висловлені думки породжують спогади дитинства...

У мене вдома досі зберігається перша, прочитана разом із батьками книжка, яка мала назву "Малютко". Вона розфарбована невмілою дитячою рукою кольоровими олівцями, на її сторінках (порушуючи правила користування, але ж із дозволу мами!) написані перші друковані літери та цифри. Пригадую, з якою цікавістю й насолодою я знайомилася з маленькими премудростями, вміщеними на її сторінках.

Згодом, окрім підручників для початкової школи (Буквар, Читанка, Математика та ін.), у моїй читацькій біографії була книжка російської письменниці Валентини Осеевої, яка розповідала про Васю Трубочова та його друзів. На початку війни, потрапивши на окуповану фашистами територію, вони борються з ворогом. Після довгих поневірянь, горя і втрат, піонерський загін повертається додому. Життя продовжується. Необхідно відновити все, що знищено ворогом, і хлопці, подорослішавши за час війни, йдуть будувати школу.

Захоплено, сторінка за сторінкою, читала я цю книжку, навчалася дружити, цінувати друзів, разом переборювати труднощі, ділитися радощами...

Згодом, як чимало моїх ровесників, зачитувалась оповіданнями й повістями Аркадія Гайдара, його неперевершеними "Чук і Гек", "Тимур і його команда".

Виразно пам'ятаю, як мама саджала нас із братом поруч себе, брала до рук журнал "Україна" й читала нам дивовижні оповідання про феноменальний талант дівчинки бачити через перепони, вдивлятися "всередину" людини; а також про життя, а, точніше – виживання українських жінок під час німецько-фашистської окупації, про їхню мужність, уміння підтримувати одне одного і вірити в перемогу.

Аналізуючи свій дитячий читацький досвід, переконуюся, якими важливими для формування особистості були ці, підібрані не мною, а мамою, книжки. Як вони допомагали й допомагають мені долати життєві негаразди.

Продовжуючи розпочату нами розмову, зверну увагу на те, як треба вибирати дитині перші книжки. Поділюся власними міркуваннями.

Перші книжки дитини, яка щойно навчилася читати, не мають містити занадто багато тексту. Ідеальний варіант – книжечка з однією-трьома короткими, але цікавими історіями, в яких обмаль героїв. Починати ліпше з художньої літератури (вона легше сприйматиметься малюком) – казок, легенд, оповідань. Поступово можна доповнювати цей перелік дитячими міні-енциклопедіями ("Я пізнаю світ", "Що? Де? Коли?", "Хочу все знати"), пізнавальними матеріалами, книжками ("Птахи", "Тварини", "Комахи", "Підводний світ", "Космос", "Що росте на городі" тощо) або журналами відповідної тематики ("Джміль", "Малютко", "Казковий вечір", "Барвінок", "Пізнайко", "Професор Крейд" тощо). Важливо, щоб їхній зміст відповідав віковим особливостям і потребам дітей.

У центрі багатьох творів сучасних дитячих прозаїків і поетів (В.Артамонова, Я.Стельмах, І.Калинець, В.Близнець, А.Костецький, Т.Коломієць, А.М'ястківський, В.Нестайко, Г.Тютюнник, Джоан Роулінг, І.Світличний та інші) позитивний герой – ровесник, близький і зрозумілий дітям, який рисами свого характеру спонукає до активного наслідування. З огляду на це, погоджуюся із думкою Олександри Савченко, яка зазначає, що "взагалі для юних читачів великого значення набуває віра в невідганність книжкового сюжету, потреба співпереживати, обмінюватися своїми враженнями не тільки з батьками, а й товаришами" [2, с. 150].

Водночас вибирайте для малюка літературу з якісним друком і хорошим шрифтом (не дрібним і не курсивом), приємним на дотик папером, красивими та яскравими ілюстраціями.

Чудовими є також примірники зі шнурівкою (наприклад, майстер-клас із в'язання піратських вузлів, виготовлення ікебани тощо), вставками, наклейками, пазлами. Не вважайте, що, навчивши дитину самостійно читати в ранньому віці, ви прищепили їй інтерес до книжок.

У цей період життя діти читають не вдаючись у суть оповідання, тому купівля книжки має бути захоплюючим процесом, певною рольовою грою. Перш ніж іти гуляти вулицею, їхати розважатися в ігровий центр чи на ринок, повідомте дитині, що дорогою обов'язково зайдете в книжковий магазин або кіоск, щоб вибрати для неї нову цікаву книжку. У цьому випадку привчатимемо дитину купувати книжки, адже вони – найкращий подарунок.

Оберіть декілька примірників, виберіть ті, які сподобаються вам і вашій дитині. Попередньо розглядати малюнки та ілюстрації в книзі небажано – хоча досить часто саме вони можуть зацікавити дитину, викликати в неї інтерес до читання. Повертаючись додому, обговоріть покупку: "Як ти вважаєш, у цій книжці розповідається про добрих людей?", "На обкладинці книжки зображений динозаврик... Як ти думаєш, чи вміє він говорити?",

"Мені здається, в цій книжці обов'язково будуть слова "небо" ("зорепад", "астероїд", "комета", "сонячна система" тощо). А ти як гадаєш?"

Щодо історії вивчення проблеми "Як залучити дитину до читання?", "Як розвивати в неї бажання читати?", то чимало цікавих думок знаходимо у науковому доробку відомого педагога-гуманіста В.Сухомлинського, з творами якого ми теж радімо вам познайомитися.

Зокрема, в контексті нашої розмови актуальними залишаються його думки про формування вміння й бажання читати. Василь Олександрович аналізує низку понять, які характеризують процес якісного читання: "добре читати", "вміти читати", "швидко, свідомо читати", "читання за потреби думати", "думання над книжкою", "уроки мудрого читання" тощо. Так, наприклад, вміти читати, на його думку, означає "бути чутливим до змісту й краси слова, його найтонших відтінків. Тільки той учень "читає", у свідомості якого слово виграє, тріпоче, переливається барвами і мелодіями навколишнього світу" [3, с. 194], а швидко, свідомо читати – це читати так, "щоб очі схоплювали і свідомість фіксувала цілі речення, щоб учень міг відірвати погляд від книжки і закінчити фразу за допомогою зорової пам'яті. Адже тільки так читаючи, учень оволодіває складним умінням одночасно читати і думати" [3, с. 332].

Великий педагог був переконаний, що найінтенсивніше вміння читати формується у переважній більшості дітей саме в початковій школі. На його думку, воно має бути доведеним "до такого ступеня автоматизму, щоб сприймання зором, очима й свідомістю значно випереджало вимовляння вголос. Чим значніше це випередження, тим тоншою буде здатність думати під час читання..." [3, с. 443]. За два роки в початковій школі діти мають навчитися так вільно, виразно й свідомо читати, щоб сприймати очима як одне ціле невеликі речення та закінчені частини великих речень.

Педагогічний колектив Павлівської школи, який він очолював, розробив спеціальну методику швидкого свідомого читання, що давала змогу учневі зосереджуватися не лише на процесі читання, а й на змісті прочитаного. Обов'язковим елементом кожного уроку було зразкове, емоційно насичене, виразне читання вчителя, а потім діти читали самостійно, причому не лише матеріал, поданий у підручнику, а й книжку, яка їм найбільше сподобалася. Для розвитку техніки читання педагог використовував різні засоби активізації навчальної діяльності учнів: колективне слухання (учень, який добре оволодів навич-

кою читання, читав текст, а клас слухав), малювання, ілюстрації, складання книжок-картинок про школу, природу, світ тощо.

Однак, стверджував В.Сухомлинський, читання як джерело духовного збагачення не зводиться лише до вміння читати. Важливо навчити дитину думати над прочитаним, тобто йдеться про "читання з потреби думати". "У читанні з потреби думати, дізнаватися, дивуватися величі та силі розуму й полягає сенс інтелектуального життя особистості. Без такого читання сидіння над підручником перетворюється в зубріння, отупляє розум, робить навчання тяжкою повинністю" [3, с. 528]. Саме читаючи, учні мають пізнавати самих себе і навколишній світ, а це відбуватиметься тоді, коли паралельно з читанням, навіть раніше, починається копітка робота над словом.

В.Сухомлинський дбав про розвиток індивідуального читання, прагнув до того, щоб воно стало духовною потребою кожної дитини, радив учителям і батькам заохочувати дітей до ведення записних книжок (так званих читацьких щоденників), де б вони фіксували назву й автора прочитаного твору, вислови, які особливо сподобалися, цікаві факти, думки, події тощо. Починаючи з другого класу, кожен учень міг вести "словесну скриньку", де записував незрозумілі слова. Вчителі, а також батьки мали перевіряти нотатник учнів, переглядати, які твори діти прочитали самостійно; пояснювати їм незрозумілі поняття і вислови. Педагог-гуманіст стверджував, що "ввести кожного учня у світ книжок, виховувати любов до книжки, зробити її провідною зіркою в інтелектуальному житті – залежить від учителя, батька, матері, від того, яке місце в їхньому власному духовному житті займає книжка..." [3, с. 491].

Отже, вкрай важливо саме в дитинстві задати вашому малюкові оптимістичний настрій для подальшого читавського життя, створити сприятливі умови, за яких він сповна відчув би радість і захоплення від знайомства з цікавою книжкою й проніс цей вогник бажання впродовж усього життя.

Л і т е р а т у р а

1. *Мартиненко С. М.* Основи діагностичної діяльності вчителя початкової школи: навч.-метод. посіб. / С. М. Мартиненко. – К. : Сім кольорів, 2010. – 262 с.
2. *Савченко О. Я.* Виховний потенціал початкової освіти: наук.-метод. посіб. / О. Я. Савченко. – К. : СПД "Цудзинівич Т. І." – 2007. – 204 с.
3. *Сухомлинський В. О.* Вибрані твори: в 5 т. – Т. 2. – К. : Рад.школа, 1976. – 670 с.

